

NACIONALNA STUDIJA
o stepenu angažovanosti Crne Gore u procesu
pristupanja EU

decembar, 2014

Ovaj projekat je podržala Evropska komisija
kroz Program Evropa za građane

Sadržaj

1. PRISTUPANJE CRNE GORE EU.....	3
1.1 ISTORIJSKI OSNOV.....	3
1.2 ANALIZA TRENUTNE SITUACIJE O POSTIGNUTIM REZULTATIMA CG U PROCESU EU INTEGRACIJA.....	3
1.2.1 Pregled – ostvareni rezultati u procesu pristupanja na bazi političkih kriterijuma.....	4
1.2.2 Pregled – ostvareni rezultati u procesu pristupanja na bazi ekonomskih kriterijuma.....	7
1.2.3 Analiza rezultata istraživanja javnog mnjenja o dostignućima Crne Gore u procesu pristupanja.....	7
2. UTICAJ NA PROCES PRISTUPANJA.....	9
2.1 PROCJENA ANGAŽOVANJA i UTICAJA CRNE GORE NA PROCES PRISTUPANJA.....	9
2.2 INICIRANJE MEĐUNARODNIH SPORAZUMA I PARTNERSTAVA.....	11
2.3 SWOT ANALIZA (JAKE STRANE, SLABOSTI, PREPREKE I PRIJETNJE) O UKLJUČENOSTI DRŽAVE I NJENOM UTICAJU NA PROCES PRISTUPANJA).....	11
3. AKTIVNO GRAĐANSTVO.....	13
3.1 ANALIZA PRAVNOG OKVIRA O INFORMISANJU I UKLJUČIVANJU JAVNOSTI U PROCES PRISTUPANJA EU.....	13
3.2 ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNJENJA O STEPENU INFORMISANOSTI I UKLJUČENOSTI GRAĐANA U PROCESU EU INTEGRACIJE.....	14
3.3 ANALIZA ZAKLJUČAKA NEFORMALNE GRUPE GRAĐANA.....	15
4. OSNAŽIVANJE UTICAJA DRŽAVE NA PROCES PRISTUPANJA EU.....	16
4.1 MEHANIZMI ZA POVEĆANJE ANGAŽOVANOSTI DRŽAVE I DRUŠTVA U CJELINI U PROCESU EU INTEGRACIJE /PREPORUKE.....	16

1. PRISTUPANJE CRNE GORE EU

1.1 ISTORIJSKI OSNOV

Crna Gora je obnovila svoju nezavisnost u junu 2006, nakon održanog referenduma za nezavisnost čiji rezultat je potvrdio Evropski savjet i priznale sve države članice EU. Godine 2007, Savjet EU je donio Odluku o usvajanju novog evropskog partnerstva sa Crnom Gorom. Iste godine, Crna Gora je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i formalno dogovorila početak pridruživanja sa Evropskom zajednicom i njenim državama članicama, prihvatajući na taj način odgovornost za svoju evropsku budućnost. Crna Gora je podnijela zahtjev za članstvo u EU u decembru 2008. godine, a 2009. godine je predala odgovore na Upitnik Evropske komisije o procjeni spremnosti zemlje da ispunjava obaveze iz članstva u EU. Procijenivši da je Crna Gora postigla značajan napredak u procesu pristupanja EU, Evropska komisija je dala preporuku za dobijanje statusa kandidata, a u decembru 2010. godine Evropski savjet je Crnoj Gori dodijelilo status kandidata. U junu 2012. godine, Crna Gora je otpočela pristupne pregovore sa EU i godinu dana kasnije završen je proces „skrininga“. U decembru 2013. godine, na međuvladinoj konferenciji o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji u Briselu, Crna Gora je otvorila pregovaračka poglavlja 23 – Pravosuđe i osnovna prava i 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost, što predstavlja „novinu“ u pregovaračkom procesu budući da se ova dva poglavlja prva otvaraju, a posljednja zatvaraju u okviru pristupnih pregovora.

1.2 ANALIZA TRENUTNE SITUACIJE O POSTIGNUTIM REZULTATIMA CRNE GORE U PROCESU EU INTEGRACIJE

U Izvještaju o napretku¹ za 2014, procijenjeno je da „je Crna Gora nastavila da široko sprovodi svoje obaveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)“. U junu 2012, Crna Gora je otvorila pregovore sa EU i otpočela novu intenzivnu fazu procesa pristupanja, u kojoj pitanje vladavine prava, koje se obrađuje u poglavljima 23 – Pravosuđe i osnovna prava i 24 – Pravda, sloboda i bezbjednost, predstavlja najizazovnije i najosjetljiviju fazu tog procesa. Pored toga, poglavlja 23 i 24 su još izazovnije za Crnu Goru obzirom na činjenicu da pregovori teku u skladu sa novim pristupom ovim poglavljima koji je prvi put postavljen u okviru pregovora sa Crnom Gorom. Generalno govoreći, Crna Gora je postigla značajan uspjeh u procesu pristupanja EU. Konsenzus političkih partija o ključnim pitanjima procesa integracija omogućava dalji napredak Crne Gore ka EU. U fokusu pregovaračkog procesa sa EU su, svakako, reforma crnogorskog pravosuđa i javne uprave, kao i odlučnija borba protiv korupcije i organizovanog kriminala. Takođe, Crna Gora mora uložiti dodatne napore u pravcu podizanja nivoa transparentnosti i povjerenja građana u državne institucije.

---

¹ Izvještaj o napretku za 2014, str. 4.

1.2.1 Pregled – ostvareni rezultati u procesu pristupanja na bazi političkih kriterijuma

Kao što je prethodno pomenuto, otvaranje pregovaračkih poglavlja 23 i 24 za Crnu Goru predstavlja najizazovnije faze u procesu pristupanja. U skladu sa Izvještajem o napretku 2014, jaka politička volja i unaprijeđeni administrativni kapaciteti su neophodni za tekuće reforme na polju vladavine prava i zaštite ljudskih prava, kao i na polju bezbjednosti i borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

a) Na reformskom putu – uspostavljanje transparentnog, objektivnog i profesionalnog pravosuđa u Crnoj Gori

Reforma pravosudnog sistema do sada je tekla sporo. Dodatni naponi moraju biti uloženi u cilju jačanja odgovornosti i profesionalizma sudija, efikasnosti u radu sudova i pristupa pravdi.

Usvajanje amandmana na Ustav² je osiguralo dalje korake u reformi pravosudnog sistema koja je do sada tekla sporo. Posebna pažnja će se posvetiti sprovođenju tih amandmana u pravcu osnaživanja nezavisnosti pravosuđa i transparentnosti rada pravosuđa. Osnovne oblasti koje su reformisane ustavnim amandmanima su imenovanje i razrješenje predsjednika Vrhovnog suda, sastav i nadležnosti Sudskog savjeta, izbor i razrješenje sudija Ustavnog suda, kao i imenovanje i razrješenje Vrhovnog državnog tužioca i tužilaca. Iako je postignut određeni napredak u oblasti zakonodavnih promjena koje su imale za cilj osnaživanje nezavisnosti pravosuđa, nedostatak političke volje i nedovoljni administrativni kapaciteti i budžet ostaju najveća prepreka za

konkretnu promjenu u aktuelnoj reformi pravosuđa. Rad i funkcionisanje Sudskog savjeta, čiji je sastav proglašen u julu 2014. godine nakon osam mjeseci duge izborne procedure, nisu dovoljno transparentni, a posebno brinu manjkavosti u oblasti disciplinske odgovornosti unutar pravosuđa. Takođe, kriterijumi za izbor članova Sudskog savjeta nisu jasno i objektivno definisani, dok izostaje transparentna procedura procjene sposobnosti kandidata za članstvo u Sudskom savjetu. Mjerila za nestručno i nesavjesno obavljanje sudijske funkcije, kao ni jedinstveni i objektivni sistem izbora i napredovanja sudija na osnovu zasluga sa bliže definisanim kriterijumima za ocjenjivanje sudija, nisu usvojena ni nakon četiri godine od kada je EK predložila njihovo uvođenje. Takođe, zabrinjavajuće je nedovoljno transparentno sprovođenje građanskih i upravnih odluka donesenih od strane sudova, kao i dužina sudskih postupaka. Moraju se uložiti dodatni naponi u sprovođenju obuka za sudije koje imaju za cilj izgradnju njihovog integriteta i dalju specijalizaciju za određene vrste sudskih postupaka, kao i upoznavanje sa evropskim zakonodavstvom i praksom. Moraju se napraviti dalji koraci u pravcu statističkog izvještavanja i unaprjeđenja pravosudnog informacionog sistema kako bi se obezbijedili podaci o dužini trajanja sudskih postupaka i efikasnosti rada sudova.

² Skupština Crne Gore je u julu, 2013. usvojila Amandmane na Ustav CG i Ustavni zakon za sprovođenje Ustava

b) Borba protiv korupcije

Iako su uloženi određeni napori u promjenama zakonodavnog i institucionalnog okvira, zabrinjavajuća je činjenica da implementacija antikorupcijskih mjera definisanih Akcionim planom za Poglavlje 23 teče sporo, te da nisu postignuti značajni rezultati u ovoj oblasti. Sa velikim kašnjenjem, po skraćenoj proceduri i ograničenim mogućnostima nevladinog sektora da bude uključen u javne rasprave, u decembru 2014.god. usvojeni su Zakon o lobiranju i Zakon o sprječavanju korupcije kojim se reguliše rad Agencije za antikorupciju kao centralnog tijela nadležnog za prevenciju korupcije. Takođe, crnogorska Skupština je u februaru 2014. usvojila i Zakon o finansiranju političkih partija i predizbornih kampanja, koji treba da reguliše sprječavanje zloupotrebe državnih resursa u svrhe rada i finansiranja političkih partija i izbornih kampanja u skladu sa preporukama GRECO-a. Ipak, Ustavni sud je u junu poništio dio odredbi Zakona, iako su te odredbe bile usmjerene na povećanje transparentnosti u finansiranju političkih partija tako da možemo reći da još uvijek nije uspostavljen adekvatan zakonski okvir za ovu oblast. Iako skupštinski Odbor za antikorupciju kojim predsjedava opozicioni poslanik funkcioniše, evidentan je njegov ograničen uticaj u pogledu implementacije antikorupcijske politike. Odbor nije aktivno uključen u proces pripremanja antikorupcijskih zakona koji su se uglavnom do sada usvajali po skraćenoj proceduri u Parlamentu, bez značajnije uloge Odbora.

Borba protiv korupcije ostaje ozbiljan problem za crnogorsko društvo, posebno u vezi sa istragama, krivičnim gonjenjem i presudama u slučajevima korupcije na visokom nivou.

Crnogorski kapaciteti antikorupcijskih organa zaduženih za prevenciju korupcije, gdje vodeću ulogu imaju Komisija za sprječavanje sukoba interesa (KSSI) i Uprava za antikorupcijsku inicijativu (UAI), su ograničeni, sa takođe limitirajućim pristupom svim relevantnim bazama podataka koje se nalaze u posjedu drugih državnih subjekata. Takođe, Uprava za javne nabavke, Komisija za nadzor javnih nabavki, Državna izborna komisija i Uprava carina koji su nadležni za prevenciju korupcije, uglavnom djeluju nezavisno i pojedinačno u pogledu sprovođenja antikorupcijskih aktivnosti. Nedostaje intenzivnija međuinstitucionalna saradnja kako bi se osigurala djelotvorna prevencija korupcije i efikasnije uticalo na smanjenje korupcije u javnom i privatnom sektoru u Crnoj Gori. Indikativno je da, i pored dodatnih napora u pogledu organizovanja javnih kampanja od strane državnih aktera sa ciljem podizanja svijesti javnosti o značaju borbe protiv korupcije, postoji nedostatak prijavljenih slučajeva korupcije od strane građana. Najveći broj prijavljenih slučajeva korupcije je iz oblasti urbanog planiranja i nelegalne izgradnje, ali procesuiranje tih slučajeva pred sudovima je veoma slabo. Zabrinjavajuće je da nijedna presuda donesena od strane suda po pitanju korupcije u oblasti urbanog planiranja nije postala konačna tokom 2013. godine. U sektoru zdravstva, još uvijek postoji nedostatak mjerljivih rezultata po pitanju povećanja povjerenja građana u rad zdravstvenih institucija, kao i smanjenja broja nepravilnosti u javnim nabavkama vezanih za ovu oblast. Jedna od antikorupcijskih mjera predviđena Akcionim planom za Poglavlje 23 odnosi se na unutrašnju kontrolu rada Policije. Postoji potreba za daljim osnaživanjem Odjeljenja unutrašnje kontrole rada Policije u pogledu ljudskih resursa, istraživačkih i tehničkih kapaciteta, kao i drugih organizacionih jedinica odgovornih za prevenciju/represiju korupcije unutar Policije, prije svega Etički odbor i relevantna odjeljenja sektora

Kriminalističke policije. Finansijske istrage u slučajevima korupcije nisu efikasne, dok se zakonski instrumenti oduzimanja i zaplijene imovine ne koriste. Limitiran je napredak u oblasti procesuiranja slučajeva korupcije na visokom nivou, i još uvijek nema osuđujućih presuda.

c) Zaštita ljudskih prava

Administrativni kapaciteti i finansijska sredstva se i dalje moraju obezbjeđivati kako bi se omogućilo sprovođenje relevantnih politika na polju zaštite i ljudskih prava, naročito ranjivih grupa.

Zaštita ljudskih prava, posebno u pogledu sprovođenja mjera u oblasti borbe protiv diskriminacije ranjivih grupa treba da bude unaprijeđena. Izmijenjen i dopunjen Zakon o zabrani diskriminacije je usklađen sa pravnom tekovinom EU (acquis), ali su kapaciteti organa nadležnih za njegovo sprovođenje i dalje ograničeni. Iako su usvojene izmjene i dopune Zakona o Zaštitniku ljudskih prava, administrativni kapaciteti kancelarije Ombudsmana u oblasti antidiskriminacije su i dalje slabi. Zakonodavni okvir za stvaranje uslova za apolitički izbor Ombudsmana još uvijek nije uspostavljen – još uvijek ga bira Skupština, većinom glasova od ukupnog broja poslanika. Potrebno je i dalje snažiti kapacitete Ombudsmana kao Nacionalnog mehanizma za prevenciju mučenja i nedoličnog postupanja, naročito u sprovođenju ovlašćenja kancelarije u oblasti rješavanja žalbi.

Nasilje nad novinarima i napadi na imovinu medija su i dalje zabrinjavajući, iako se pristupilo sprovođenju istraga i procesuiranju nekih slučajeva nasilja. Formirana je i Komisija koja vrši monitoring rada i aktivnosti nadležnih organa sa ciljem rasvjetljavanja napada na novinare i imovinu medija. Iako su uloženi određeni naponi na polju ekonomske i socijalne integracije, Romi i Egipćani u Crnoj Gori u svakodnevnom životu se suočavaju sa diskriminacijom. Nedostatak podataka prema etničkoj pripadnosti stanovništva nastavlja da ometa adekvatno planiranje, monitoring i evaluaciju mjera vezanih za zaštitu i unaprijeđenje prava Roma i Egipćana. Potrebno je da se ažuriraju postojeće baze podataka kako bi se pratio napredak u sprovođenju određenih mjera, na osnovu čega se mogu planirati prioriteta za naredni period. Homofobija, nasilje i govor mržnje protiv pripadnika LGBT populacije su i dalje veoma izražene.

1.2.2 Pregled – ostvareni rezultati u procesu pristupanja na bazi ekonomskih kriterijuma

Kada govorimo o ekonomskim kriterijuma, Crna Gora ja postigla određeni napredak ka funkcionalnoj tržišnoj ekonomiji. Prema izvještaju Monstata-državnog Zavoda za statistiku³, godine 2013. BDP Crne Gore je rastao po stopi od 3,5%. Crnogorska ekonomija je prvenstveno bazirana na uslugama. Prema podacima Monstat-a za 2013. godinu, usluge čine oko 70% BDP. Proizvodnja i industrija čini oko 20% BDP, a poljoprivreda čini oko 10 % BDP. Deficit tekućeg računa je u padu, ali još uvijek ostaje veoma visok. Proizvođač aluminijuma – KAP predstavlja ogroman problem za crnogorsku ekonomiju. U ovu fabriku je uveden stečaj u julu 2013. godine što je dovelo u opasnost javne finansije. Stopa nezaposlenosti je još uvijek na veoma visokom nivou. „Poslije četiri godine kontrakcije, rast kredita je krenuo u pozitivu, ali visoki nivoi nekvalitetnih kredita još uvijek predstavljaju teret za kapitalizaciju banaka, a time i za obezbjeđivanje kredita. Da bi se izborila sa postojećim ekonomskim izazovima i da bi smanjila spoljni disbalans, Crna Gora treba da osnaži konkurentnost time što će unaprijediti produktivnost i dalje privlačiti strane investicije u sektorima izvan turizma i nekretnina.“⁴ Slaba vladavina prava i korupcija predstavljaju velike prijetnje za uspostavljanje stabilnog poslovnog okruženja, a visoka stopa nezaposlenosti zahtijeva modifikovanje mjera aktivnog zapošljavanja kako bi se popunile praznine između ponude i potražnje radnih vještina. Takođe, potrebno je unaprijediti kapacitete nacionalnog Zavoda za zapošljavanje u domenu boljeg sprovođenja mjera aktivnog zapošljavanja. I dalje zabrinjava veoma visoki nivo nekvalitetnih kredita. Zasiurno, crnogorska privredna društva treba da povećavaju svoju konkurentnost i da budu spremna da rade po veoma strogim pravilima tržišta EU.

1.2.3 Analiza rezultata istraživanja javnog mnjenja o dostignućima Crne Gore u procesu pristupanja EU

Kada je Crna Gora u pitanju, u fokusu EU jeste sprovođenje ukupnih demokratskih reformi u skladu sa akcionim planovima za sprovođenje pregovaračkih poglavlja 23 i 24. Generalno govoreći, razmatrajući podatke istraživanja javnog mnjenja može se reći da ljudi u Crnoj Gori nisu toliko zadovoljni ostvarenim rezultatima u pogledu reformi. Prema rezultatima istraživanja javnog mnjenja Eurobarometra iz 2014. godine, 48% ispitanika vjeruje u proces EU integracije. Rezultati CEDEM-ovog istraživanja koje je sprovedeno u septembru 2014.godine, takođe pokazuju da skoro polovina ispitanika vjeruje u EU, dok 61% podržava pristupanje Crne Gore EU.

S druge strane, prema rezultatima istraživanja Eurobarometra⁵, 75% ispitanika nije zadovoljna kvalitetom života u Crnoj Gori, dok je 23% prilično zadovoljno. Kriminal, ekonomska i socijalna pitanja su pitanja koja najviše zabrinjavaju Crnogorce - 30% ispitanika smatraju da je kriminal najvažnije pitanje sa kojim se naša zemlja trenutno suočava, 43% smatra da najviše zabrinjava ekonomska

³ Saopštenje Monstat-a, mart 2014.

⁴ Izvještaj o napretku za 2013.

⁵ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_fact_me_en.pdf

situacija, 64% je iskazalo zabrinutost u vezi sa nezaposlenošću, a 12% u vezi sa inflacijom. Generalno govoreći, oko 80% Crnogoraca veoma negativno je procijenilo ekonomsku situaciju u našoj državi. Kada govorimo o povjerenju građana u crnogorske institucije, istraživanje je pokazalo da 53% ispitanika nema povjerenje u Vladu, a 41% ispitanika vjeruje da se zemlja kreće u pogrešnom pravcu. Povjerenje u Skupštinu Crne Gore takođe je veoma nisko - gotovo 60% ispitanika kaže da nema povjerenja u ovu instituciju. Sa druge strane, interesantno je kako vladajuće partije uspijevaju da dobiju većinsku podršku na izborima, kada uzmemo u obzir da većina intervjuisanih građana nema povjerenje u Vladu. Rezultati istraživanja su takođe pokazali da građani u Crnoj Gori imaju velika očekivanja u pogledu pristupanja EU. Generalno, crnogorska populacija veoma pozitivno gleda na proces EU integracije, naročito u odnosu na podsticanje demokratskih reformi i izgradnju institucija.

Prema CEDEM-ovom⁶ istraživanju javnog mnjenja o korupciji iz 2013.godine, religija, obrazovanje i zdravlje uživaju najviši nivo povjerenja građana, a po pitanju institucija EU i Predsjednik Crne Gore. Sa druge strane, najmanje povjerenje građana je u političke partije, pravosuđe, Skupštinu i Vladu CG. Sličnu situaciju je pokazalo i najnovije CEDEM-ovo istraživanje javnog mnjenja iz septembra, 2014.⁷ Razlika u odnosu na 2013. je što povjerenje u EU bilježi pad, te građani sada najviše vjeruju Predsjedniku CG i Vojsci. Interesantan je podatak da je povjerenje građana CG u Delegaciju EU 38,3%, a u samu EU 49%. Što se tiče transparentnosti ministarstava i efikasnosti njihovog rada⁸, nema napretka u odnosu na prethodne godine. Najindikativniji podaci su vezani za povećanje broja građana koji su efikasnost ministarstava ocijenili najnižom ocjenom (nimalo efikasna). Može se reći i da je trend u pogledu povjerenja građana u efikasnost rada institucija negativan. Prema rezultatima CEDEM-ovog istraživanja, možemo reći da je povjerenje građana u pravosuđe skoro na istom nivou u protekle tri godine. Indikativno je da, nakon porasta broja lica koja su 2012. godine sudove ocijenila kao „veoma efikasni“, u 2013. godini taj broj se proporcionalno smanjio. Međutim, tri godine zaredom, broj ispitanika koji procjenjuju da je rad sudova uglavnom efikasan je skoro isti. Dalje, broj ispitanika koji su tvrdili da su sudovi uglavnom neefikasni se povećao, ali se takođe smanjio broj lica koja su tvrdila da sudovi uopšte nisu efikasni. Najveći broj građana koji su imali iskustvo sa suđenjima imali su pritužbe na sporost, nedostatak brige i samovolju sudova. Međutim, značajno se smanjio broj lica koja su smatrala da je korupcija (mito i nepotizam) glavni „krivac“ neefikasnosti sudova. Sa druge strane, povećao se broj onih koji smatraju da je politička nepodobnost (diskriminacija/pritisци) razlog za neefikasnost sudova. Konačno, postoji opšte mišljenje da javnost pravosuđa nije dovoljno zagarantovana i da su ključni problemi u vezi sa nezavisnošću i nepristrasnošću sudova politički uticaj, nepotizam, mito i korupcija. Što se tiče transparentnosti lokalnih uprava i efikasnosti opštinskih službi, postoji pozitivan trend, povjerenje javnosti u lokalne organe vlasti je blago porastao.

Povjerenje javnosti u državne institucije je na niskom nivou. Postoje očekivanja da će EU integracije podstaći ukupne demokratske reforme u Crnoj Gori.

⁶Godišnji pregled o korupciji, CEDEM, mart 2013. <http://cedem.me/sr/programi/istraivanja-javnog-mnjenja/istraivanja/viewdownload/38/402.html>

⁷<http://cedem.me/sr/programi/istraivanja-javnog-mnjenja/politiko-javno-mnjenje/viewdownload/36-politiko-javno-mnjenje/566-istraivanje-javnog-mnjenja-crne-gore-o-nato-septembar-2014.html>

⁸Godišnji pregled o korupciji, CEDEM, mart 2013. <http://cedem.me/sr/programi/istraivanja-javnog-mnjenja/istraivanja/viewdownload/38/402.html>

Kao i u prethodnim istraživanjima, TV je ostala ključni instrument političkog informisanja građana. Upoređujući podatke sa 2012. godinom, primjećujemo pozitivan trend po pitanju TV, ali takođe i Interneta i radija.

2. UTICAJ NA PROCES PRISTUPANJA

2.1 PROCJENA ANGAŽOVANJA I UTICAJA CRNE GORE NA PROCES PRISTUPANJA EU

Kako bi se prikupile informacije o nivou angažovanja zemlje u procesu pristupanja, CEDEM je sproveo intervju sa prof.dr **Gordanom Đurović**,⁹ CEDEM je, takođe, kontaktirao Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija (MVPEI) koje nas je uputilo na zvaničnu *Informaciju o izgradnji kapaciteta crnogorske misije pri EU za unaprjeđenje procesa pregovaranja sa EU*¹⁰ usvojenu od strane MVPEI 16. maja 2013. godine.

Da li je dovoljan broj članova crnogorske misije angažovanih na EU pitanjima? U skladu sa *Pravilnikom o sistematizaciji radnih mjesta u MVPEI*, počevši od juna 2013. godine, planirano je da stalna crnogorska misija pri EU u Briselu, pored ambasadora, zaposli ministra savjetnika, 12 diplomata i 5 lica u jedinici za tehničku podršku. Takođe, planirano je da tri lica budu angažovana u Kancelariji glavnog pregovarača u Briselu, kao posebnoj jedinici. Crna Gora još uvijek nije dostigla taj broj zaposlenih zbog mjera štednje i racionalnog povećanja broja zaposlenih. Takođe, i zbog činjenice da su određeni eksperti u Briselu angažovani u skladu sa procedurom koju predviđa *Sporazum o preuzimanju ljudskih resursa*, a zaključenom između MVPEI i drugih državnih i vladinih institucija u Crnoj Gori.

Prema dostupnim podacima, pored ambasadora, ima 9 diplomata koji su angažovani pri Misiji, od kojih 6 dolaze iz MVPEI, po jedan iz Ministarstva pravde, Ministarstva finansija i Ministarstva za održivi razvoj i turizam. Ovu vrstu „mješovite“ strukture koriste i druge države, zato što je finansijski privlačna, iako ponekad stvara problem u vezi sa hijerarhijom unutar organizacione sheme. To je zbog toga što predstavnici drugih ministarstava, takozvani diplomati-eksperti, postaju dio diplomatske strukture Misije ostaju „odani“ svom matičnom ministarstvu. Gorepomenuti broj zaposlenih neće biti dovoljan kada pregovori sa EU u 2015. i 2016. godini postanu širi i kompleksniji, zato što bi Misija, pored svog „primarnog“ posla, trebala značajno da podržava dalji proces pregovaranja. Drugim

---

⁹ Prof. dr Gordana Đurović je profesorica na Ekonomskom fakultetu i na Fakultetu političkih nauka u Podgorici (predmeti: *Politika proširenja, Kohezionna politika i strukturni fondovi EU*); rukovodilac smjera „Evropske ekonomske integracije“ na postdiplomskim studijama (Ekonomski fakultet); bivša je ministarka za ekonomske poslove i evropske integracije i bivša potpredsjednica Vlade Crne Gore za evropske integracije.

¹⁰ CEDEM je već dobio odgovarajuće podatke o broju osoblja angažovanog u Misiji koristeći dostupne podatke iz Informacije usvojene od strane MVPEI.

riječima, po okončanju pregovaračkog procesa, Misija više neće biti „pregovarački servis“ već će postati Stalno predstavništvo nove države članice EU.

Na primjer, Hrvatska je, prije otpočinjanja pregovaračkog procesa, zapošljavala samo 10 diplomata u Briselu, a 2011. godine, tokom faze finalizacije pregovora, taj broj je bio uvećan na 60 zaposlenih. Srbija je takođe planirala da poveća broj zaposlenih unutar Misije, sa nešto manje od 30 nakon otvaranja pregovora, do cifre od 80. Misija Makedonije, trenutno, broji 15 diplomata, premda, iz poznatih razloga, ova zemlja još nije otpočela pregovarački proces. Sa druge strane, postoje primjeri malih i efikasnih stalnih misija pri EU, kao što je Malta.

Da li je osoblje dovoljno pripremljeno da se bavi pitanjima EU i da li je dovoljno kompetentno? Misija je fokusirana na unaprjeđenje saradnje sa institucijama EU i stalnim predstavništvima država članica EU. Obaveze preuzete u vezi sa pregovaračkim procesom pripremljene su i sprovedene u Crnoj Gori, a kasnije predstavljene/ispregovarane u Briselu. Vlada koordinira istim, a Misija je „most“ između crnogorskih institucija i onih u EU. Zbog toga možemo zaključiti da Misija nema kapacitete da utiče na proces donošenja odluka u EU. To bi bilo isuviše ambiciozno. Sa druge strane, postoji prostor za Misiju da unaprijedi diplomatske kanale i da lobira za crnogorske interese (Brisel je drugo-pozicionirani centar za lobiranje), kao i da koordinira svoju vlastitu vanjsku politiku prema stavovima i aktivnostima EU, koja je već prihvaćena ratifikacijom Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), prije otvaranja pregovora sa EU.

Uticaj Misije na EU pitanja je minoran, čak i na polju politike proširenja EU kao kompozitne politike u koju je Crna Gora uključena. Međutim, dobrom komunikacijom sa ključnim partnerima i crnogorskim institucijama, Misija je postigla svoj osnovni zadatak – kako na polju zastupanja, učešća, izvještavanja i sveobuhvatne podrške procesu pregovaranja, tako i na polju unaprjeđenja jedinstvene multilateralne diplomatije u Briselu.

Koji su glavni izazovi vezani za angažovanje po EU pitanjima? Činjenica je da Crna Gora nije imala dovoljno resursa za finansiranje brojnih timova i osoblja unutar Misije. Administrativni kapaciteti su ogroman problem i prepreka za kvalitet procesa pregovaranja. Ključni izazov za Crnu Goru će biti kvantitet, ali i kvalitet osoblja unutar Misije, kao i osoblja angažovanog u Pregovaračkom timu. Njihov zajednički rad mora biti baziran na jasno definisanoj koordinaciji, protokolima za saradnju, dobrim komunikacijama i visokom nivou fleksibilnosti i kompetenciji ljudi angažovanih na ključnim pozicijama.

Ako crnogorske institucije budu pravilno radile „kod kuće“, Misija će uspješno prezentovati svoj rad pred institucijama EU i državama članicama. Misija ne bi mogla nadomjestiti zadatak koji nije izvršen kod kuće, ali ona ima mogućnost da signalizira da takav zadatak nije ispunjen, što bi mogla biti prepreka u pregovaračkom procesu.

Poseban izazov će takođe biti osnaživanje ekonomske diplomatije prema EU i njenim državama članicama, ali i upornije zastupanje crnogorskih interesa po pitanju predpristupnih fondova EU. Najprije fondova namijenjenih za regionalnu infrastrukturu i takozvanu isplativost projekata praćenu kompleksnim planovima sufinansiranja iz drugih resursa.

2.2 INICIRANJE MEĐUNARODNIH SPORAZUMA I PARTNERSTAVA

Crna Gora je aktivno uključena u regionalne i međunarodne policijske aktivnosti i nastavlja da bude čvrsto posvećena razvoju regionalne saradnje. EU je prepoznala Crnu Goru kao lidera u oblasti unaprjeđenja regionalne saradnje na najvišem političkom nivou kroz njen prijedlog za uspostavljanje inicijative „Zapadno balkanske šestorke“, sa ciljem unaprjeđenja saradnje između lidera regiona u procesu EU integracija. Crna Gora nastavlja da učestvuje u regionalnim inicijativama, uključujući Proces saradnje u Jugoistočnoj Evropi, Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), Ugovor o energetske zajednici i Sporazum o zajedničkom evropskom vazduhoplovnom području. Takođe, Evropska komisija je prepoznala njenu podršku Igmanskoj inicijativi o pomirenju sa ciljem okupljanja NVO-a iz bivših jugoslovenskih zemalja i RECOM inicijativi za regionalno pomirenje.

2.3 SWOT ANALIZA (JAKE STRANE, SLABOSTI, PREPREKE I PRIJETNJE) O UKLJUČENOSTI DRŽAVE I NJENOM UTICAJU NA PROCES PRISTUPANJA)

Jake strane: Politički konsenzus i široka javna podrška procesu pristupanja Crne Gore EU su, sigurno, prepoznati kao velika prednost zemlje na tom putu. Takođe, postoji entuzijazam među mladim ljudima po pitanju koristi od proširenja EU i opšte vjerovanje da će proces pristupanja EU podstaći demokratske reforme i unaprijediti borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala u Crnoj Gori. Novi pristup pregovaračkim poglavljima, koji podrazumijeva uključivanje organizacija civilnog društva u proces pregovaranja, obezbjeđuje sinergije ključnih aktera u procesu pristupanja. Takođe, velika prednost članstva u EU odražava se u mogućnostima korišćenja sredstava IPA fondova sa ciljem reformi i izgradnje kapaciteta institucija. Postojanje jedinstvene političke podrške i širokog društvenog konsenzusa po pitanju pristupanja Crne Gore EU čini ovaj proces lakšim i stabilnijim.

Slabosti: Sa druge strane, postoje mnogi problemi kada govorimo o nedostatku finansijskih resursa koji su neophodni za sprovođenje aktivnosti vezanih za izgradnju institucija i vođenja ukupnog reformskog procesa u Crnoj Gori. Takođe, interna komunikacija između institucija na nacionalnom i lokalnom nivou je veoma slaba, a kapaciteti lokalne uprave za sprovođenje aktivnosti predviđenih Akcionim planovima za pristupanje EU nisu dovoljni. Mediji su veoma zainteresovani za proces pristupanja Crne Gore EU, ali oni nisu specijalizovani za izvještavanje o tom procesu na odgovarajući način. Građani većinom podržavaju proces pristupanja, ali oni nisu na pravi način informisani o tom procesu i isti dovoljno ne razumiju. Prisutan je jednodimenzionalni politički pristup po pitanju procesa pristupanja, a postoji nedostatak informacija o pričama iz stvarnog života i primjera stvarnih uticaja procesa proširenja na obične građane. Članovi pregovaračke strukture nisu dovoljno zastupljeni u javnosti i nema jedinstvene baze podataka o dokumentima i informacijama vezanim za proces proširenja kako bi se ljudima predstavila EU i trenutna faza pristupanja.

Mogućnosti: Crna Gora ima priliku da bude lider u regionu na polju EU integracija, a izvještaji o napretku postaju sve optimističniji u vezi sa procesom reformisanja cijelog društva. Broj neopredijeljenih ljudi po pitanju pristupanja EU će se smanjivati dok će građani postajati sve svjesniji koristi i prednosti proširenja. Novinari i predstavnici medija su profesionalniji i bolje obučeni za izvještavanje o procesu pristupanja, a viši je i nivo znanja i razumijevanja građana o procesu EU integracije. Takođe, paralelno sa procesom pristupanja doći će do povećavanja mogućnosti za nova regionalna i međunarodna partnerstva i mogućnosti za razvoj zajedničkih projekata i aktivnosti. Velika prilika za povećanje vladinog uticaja na proces EU integracija je u razvoju dobre saradnje sa civilnim društvom i sprovođenju zajedničkih aktivnosti i projekata. Takođe, mora se naglasiti i podizanje nivoa angažovanja lokalne uprave i lokalnih NVO-a u odnosu na proces pristupanja. Uspostavljanje decentralizovanog upravljanja instrumentom EU za predpristupnu pomoć (IPA) prepoznato je kao veoma dobra prilika da zemlja u fazi pristupanja razvije svoje vlastite kapacitete i obezbijedi veću uključenost u proces vršenja uticaja na nivou EU.

Prijetnje: Administrativni i institucionalni kapaciteti ostaju slabi i zemlja nije sposobna da se bavi rastućim zadacima i aktivnostima vezanim za reformski proces. Građani nisu zainteresovani za informacije o pristupanju EU i ne žele da budu uključeni u taj proces. Nedostatak finansijskih resursa nastavlja da bude problem, a složene procedure donošenja odluka unutar programa podrške EU usporavaju proces odobravanja projekata koji imaju za cilj osnaživanje napora zemlje ka članstvu u EU. Broj optimista po pitanju proširenja EU opada, broj euro-skeptika raste. Postoji opasnost od vladinog veoma slabog učešća i nedostatka kompetencija u odnosu na vođenje makroekonomske politike i upravljanje dugovima i subvencijama. Nerazvijeni kanali za lobiranje u Briselu i neadekvatna zastupljenost Crne Gore u odnosima sa institucijama EU i državama članicama se mogu identifikovati kao prijetnje.

3. AKTIVNO GRAĐANSTVO

3.1 ANALIZA PRAVNOG OKVIRA O INFORMISANJU I UKLJUČIVANJU JAVNOSTI U PROCES PRISTUPANJA EU

Nova Komunikaciona strategija treba da obezbijedi intenzivniju koordinaciju između državnih organa i civilnog društva u pogledu objektivnog informisanja građana o EU.

Crnogorsko Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija je usvojilo novu Strategiju za informisanje građana o Evropskoj uniji i pripremama za članstvo 2014-2018 (mart, 2014. godine)¹¹. Nova Komunikaciona strategija predstavlja sveobuhvatan dokument o informisanju građana o obavezama, odgovornostima i koristima koje proističu iz članstva. Sa druge strane, ovaj dokument ima za cilj da pomogne građanima da bolje razumiju da je njihova aktivna uloga u procesu evropskih integracija veoma važna, kao i da omogući „da građani steknu jasno i konkretno razumijevanje o odgovornostima i obavezama u budućem procesu integracija.“ Postoje velika očekivanja u vezi sa sprovođenjem nove Komunikacione strategije, posebno kad se uzme u obzir da

prethodna (Komunikaciona strategija 2010-2014) nije sprovedena na odgovarajući način. Nije bilo pravovremene i kontinuirane realizacije aktivnosti planiranih u staroj strategiji, koordinacija i organizacija ključnih aktera zaduženih za sprovođenje aktivnosti bila je veoma slaba, cijeli proces je bio centralizovan i gotovo da nije bilo nikakvih aktivnosti na lokalnom nivou. Državnim budžetom nisu bila predviđena nikakva sredstva za implementaciju, saradnja sa organizacijama civilnog društva nije bila na zadovoljavajućem nivou, nije bilo nikakvih rezultata po pitanju evaluacije i monitoringa sprovedenih aktivnosti, dok se informisanje javnosti o procesu EU integracija baziralo na jednodimenzionalnom, politički orjentisanom pristupu, bez konkretnih primjera iz regiona i priča iz stvarnog života o uticaju EU integracija na svakodnevni život građana.

Na osnovu naučenih lekcija, istaknuta je potreba za prevazilaženjem svih pomenutih nedostataka u vezi sa prethodnom Komunikacionom strategijom, tako da nova Strategija predviđa nova rješenja za bolje informisanje, edukaciju i komunikaciju sa građanima kako bi se omogućila šira podrška procesu EU integracija. Akcioni plan o sprovođenju Komunikacione strategije 2014-2018 usvojen je u maju 2014. godine. Prema tom akcionom planu, oformljen je poseban, operativni organ za sprovođenje Akcionog plana Komunikacione strategije i unaprjeđenje komunikacije između Vlade, lokalnih uprava, Skupštine i javnosti. Takođe, osnovan je i Konsultativni organ koji čine predstavnici Delegacije EU u Crnoj Gori, predstavnici radne grupe za izradu Strategije, kao i predstavnici NVO-a, čiji je zadatak da sprovodi evaluaciju i monitoring realizovanih aktivnosti. Ovaj dokument prepoznaje ulogu civilnog društva i medija i preciznije definiše ciljne grupe i poruke koje će biti upućene građanima. U narednom periodu ostaje da se vidi da li će i u kojoj mjeri biti obezbijeđeno sprovođenje Komunikacione strategije na lokalnom nivou, te da li će komunikacioni kanali između lokalne samouprave, državnih organa i javnosti biti poboljšani.

¹¹ <http://www.mvpei.gov.me/biblioteka/strategije>

3.2 ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA JAVNOG MNJENJA O STEPENU INFORMISANOSTI I UKLJUČENOSTI GRAĐANA U PROCES EU INTEGRACIJE

Prema rezultatima CEDEM-ovog najnovijeg istraživanja javnog mnjenja¹², 61 % ispitanika podržava crnogorsko pristupanje EU. Najveći broj građana vjeruje da će Crna Gora sigurno postati dio Evropske unije bez obzira na njihovo lično mišljenje o tome. To znači da građani, većinom, procjenjuju da je pristupanje EU stvar političara i zemlje i ubijedeni su da je evropska budućnost Crne Gore završena stvar. Kao što je to bio slučaj i u drugim državama, sada članicama EU, u fazi vođenja pregovora, i u Crnoj Gori podrška javnosti procesu pristupanja EU bilježi negativan trend kako se država približava članstvu. Sa druge strane, kada govorimo o ocjeni kvaliteta i kvantiteta informacija, 52,2 % ispitanika¹³ nije zadovoljno, a samo 11,7 % njih vjeruje da je informisanje javnosti dobro i sveobuhvatno. Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da, uprkos širokoj javnoj podršci procesu EU, mali je broj onih koji smatraju da su dovoljno informisani o tom procesu. Postavlja se pitanje zbog čega većina ispitanika podržava proces pristupanja uprkos tome što dovoljno dobro ne razumiju taj proces? To nedvosmisleno upućuje da se moraju uložiti veći naponi u cilju boljeg razumijevanja obaveza i odgovornosti, kao i koristi od članstva.

Iako postoji široka podrška javnosti procesu evropskih integracija, razumijevanje tog procesa nije na zadovoljavajućem nivou.

U Crnoj Gori 55%¹⁴ ispitanika vjeruje da bi članstvo njihove zemlje u EU bila dobra stvar; oko 56% ljudi u Crnoj Gori razgovara o evropskim političkim temama sa prijateljima i rodbinom, a čak 66% je dalo tačne odgovore na kratke testove o institucijama EU.

Sa druge strane, građani nisu dovoljno uključeni u proces pristupanja EU. Šef Delegacije EU u Crnoj Gori, Nj.E. Mitja Drobnič je istakao da „Crnogorska Vlada ima ključnu ulogu i odgovornost u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji. EU je podržala izradu i usvajanje nove Vladine Komunikacione strategije i za tu svrhu je dodijelila 550.000 eura na godišnjem nivou.“¹⁵ Pored toga, 25. marta Delegacija EU je otvorila EU Info Centar u Podgorici koji će biti dostupan svim građanima, zainteresovanim da prošire svoja znanja o procesu evropskih integracija na bazi praktičnih primjera o tome kako reforme mogu unaprijediti živote običnih građana.

¹²<http://cedem.me/sr/programi/istraivanje-javnog-mnjenja/politiko-javno-mnjenje/viewdownload/36-politiko-javno-mnjenje/566-istraivanje-javnog-mnjenja-crne-gore-o-nato-septembar-2014.html>

¹³ Istraživanje IPSOS-a, februar, 2014.

¹⁴ Polazna studija o stepenu integracije i angažovanja država članica EU proces donošenja odluka EU, 13. oktobar 2013, revidirana u aprilu 2014, PASOS u saradnji sa Centrom za javnu politiku, PROVIDUS, autora Iveta Kazoka

¹⁵ [http://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/presscenter/articles/2014/03/17/the-citizens-of-montenegro-within-the-process-of-eu-accession-/](http://www.me.undp.org/content/montenegro/sr/home/presscenter/articles/2014/03/17/the-citizens-of-montenegro-within-the-process-of-eu-accession/)

3.3 ANALIZA ZAKLJUČAKA NEFORMALNE GRUPE GRAĐANA

Glavni zaključci radne grupe građana: Radna grupa građana se sastojala od 17 ljudi koji dolaze iz različitih sektora crnogorskog društveno-ekonomskog života. Članovi grupe su iskazali različita mišljenja o ključnim pitanjima EU. Građani iz radne grupe su većinom bili realni u odnosu na pitanja EU i istakli prednosti i nedostatke članstva. Oni vjeruju da su ljudi u Crnoj Gori navikli da kreiraju svoj stav prema EU na bazi jednodimenzionalnih informacija dobijenih preko elektronskih i štampanih medija, ali i na bazi informacija dobijenih od crnogorskih političara, kao i predstavnika crnogorskih organa vlasti. Učesnici su se složili da proces EU integracija predstavlja „pokretačku energiju i katalizator“ za prihvatanje standarda i za sprovođenje zakona i propisa u Crnoj Gori. Takođe, oni vjeruju da će se prednosti članstva u EU uglavnom odraziti na slobodno kretanje roba, kapitala i radne snage, te na slobodan pristup tržištu EU. Postojeće više mogućnosti za korišćenje fondova EU, a programi za stipendiranje će biti pristupačniji mladim ljudima i studentima. Neki učesnici su istakli da je ideja Evropske unije „najhumanija ideja cijelog društva zbog ekonomskih koristi od članstva u EU“. Učesnici su se složili da će pristupanje EU unaprijediti proces demokratskih reformi i doprinijeti odlučnijoj borbi protiv korupcije.

Posebno su u fokusu crnogorske javnosti mogućnosti za bolju edukaciju i pohađanje različitih fakulteta i koledža širom zemalja Evropske unije. Sa druge strane, uprkos činjenici da je podrška EU na veoma visokom nivou, razumijevanje tog procesa nije dovoljno. Postoji nedostatak relevantnih informacija o EU i procesu EU integracija. Glavni razlog nedovoljnog razumijevanja tog procesa od strane građana je neadekvatno, nedovoljno i neprikladno predstavljanje ključnih stvari vezanih za proširenje EU u crnogorskoj javnosti. Takođe, crnogorska Vlada zagovara jednodimenzionalni, politički pristup pitanju evropskih integracija na bazi koristi i prednosti, zanemarujući nedostatke tog procesa i izbjegavajući primjere priča iz stvarnog života o uticajima članstva u EU na obične ljude. Građani većinom vjeruju da je Vlada ključni krivac za odsustvo istinskog dijaloga o realnim situacijama kada se radi o članstvu u

EU. Takođe, trenutna ekonomska situacija u EU kao i posljedice svjetske ekonomske krize negativno utiču na nivo povjerenja građana u EU. Neki učesnici su izrazili zabrinutost u vezi sa institucionalnim i administrativnim kapacitetima za bavljenje demokratskim reformama i ispunjavanje obaveza predviđenih sveobuhvatnom agendom za pristupanje u skladu sa standardima i praksama EU. Nezakonite ekonomske transakcije, nažalost, još uvijek predstavljaju „siguran“ izvor prihoda za veliki broj građana i za njih će biti veoma teško da se naviknu na ekonomska pravila i propise kada pristupe EU i kada shvate da će nezakonito

poslovanje biti sankcionisano. Mnogi učesnici vjeruju da Crna Gora nema nikakve šanse na tržištu Evropske unije, niti da crnogorska privredna društva mogu biti konkurentna obzirom na činjenicu da smo mala zemlja sa veoma malim budžetom.

Što se tiče inicijativa građana, ljudi u Crnoj Gori se ne podstiču dovoljno da se aktivno uključe u proces pristupanja EU. Nema nikakvih inicijativa građana u procesu EU integracija. Postoje nevladine organizacije koje se bave pitanjima EU integracija na projektnoj osnovi. Građani vide NVO-e kao generatore građanskih inicijativa na nivou EU. Takođe, grupa euro-skeptika još nije formalizovana, a grupa euro-optimista djeluje na ad hoc osnovi.

Građani treba da budu više zainteresovani za proces pristupanja EU; treba da se razviju posebni komunikacioni kanali i pristup određenim grupama.

4. OSNAŽIVANJE UTICAJA DRŽAVE NA PROCES PRISTUPANJA EU

4.1 MEHANIZMI ZA POVEĆANJE ANGAŽOVANOSTI DRŽAVE I DRUŠTVA U CJELINI U PROCESU EU INTEGRACIJE /PREPORUKE

Premda se proces evropskih integracija, koji predstavlja rijetko pitanje oko koga je postignut društveni konsenzus i koje uživa podršku većine stanovništva, kreće u pravom smjeru, očigledno tako složeni proces nije u potpunosti shvaćen od strane većine građana. Veoma je važno unaprijediti saradnju između ključnih aktera i proces pristupanja Evropskoj uniji učiniti razumljivim za ljude koristeći različite pristupe, uključujući neformalnu edukaciju i obuke.

Posebnu pažnju u pogledu podizanja nivoa angažovanja zemlje i javnosti u procesu evropskih integracija treba posvetiti:

- Obuci i edukaciji jedinica za odnose sa javnošću na svim nivoima i specijalizaciji medija za bolje informisanje građana o evropskim integracijama,
- Organizovanju programa obuke za državne službenike koji obavljaju komunikaciju o procesu sprovođenja godišnjih akcionih planova iz pregovaračkih poglavlja,
- Organizovanju javnih kampanja za podizanje nivoa svijesti građana o procesu evropskih integracija uključujući troškove i dobiti koje proističu iz članstva,
- Obezbeđenju intenzivnijeg dijaloga i protoka informacija o EU između nacionalnih i lokalnih donosilaca javnih politika, građana i NVO-a,
- Organizovanju studijskih posjeta i predavanja za učenike i studente na temu procesa proširenja EU,
- Organizovanju okruglih stolova i konferencija o programima finansijske podrške EU/IPA,
- Osnaživanju uloge Skupštine u informisanju građana, unaprjeđenju saradnje između Vlade i Skupštine na polju komunikacionih aktivnosti,
- Unaprjeđenju komunikacije sa evropskim institucijama i državama članicama EU,
- Nastavku aktivnog socijalnog dijaloga o pravima, obavezama i položaju radnika u EU,
- Povećanju učešća istraživača i univerzitetskih profesora u javnom dijalogu o pristupanju EU i mogućnostima korišćenja programa podrške Evropske unije,
- Informisanju mladih na svim nivoima o mogućnostima edukacije, mobilnosti, dostupnosti obrazovnih programa EU,
- Unaprjeđenju komunikacije o EU integracijama na terenu, sa posebnom pažnjom na ranjive grupe.